

ปัญหาการบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล¹

ณัฐพงษ์ จันทิมา²

จากการศึกษาการบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลเกิดขึ้นมานานแล้วในต่างประเทศ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นยังเป็นเรื่องใหม่ ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและการดำเนินการของสินทรัพย์ดิจิทัล แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล คือ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการกำกับควบคุมการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ตาม

สำหรับการบังคับคดีของประเทศไทยมีขั้นตอนทางกฎหมาย เริ่มด้วยการที่คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายบังคับคดีหรือที่เรียกว่า “เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา” ร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษา เมื่อคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีหรือที่เรียกว่า “ลูกหนี้ตามคำพิพากษา” ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งผู้มีหน้าที่ถูกบังคับคดี คือ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ที่แพ้คดีซึ่งอาจเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลยในคดีก็ได้ ส่วนผู้มีสิทธิร้องขอให้บังคับคดีนั้น กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดว่าต้องเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ที่ชนะคดีเท่านั้น ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ ให้ฝ่ายเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้แถลงรายการทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำยึดเพื่อนำมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งความเป็นจริงคู่ความที่เป็นความกันอาจไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ทราบรายละเอียดของทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถือครองอยู่

เมื่อมีการบังคับคดีเกิดขึ้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาย่อมไม่มีข้อมูลเพียงพอในการค้นหาทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อแถลงให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีได้ เนื่องจากในทางปฏิบัติเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลอันเป็นช่องทางในการค้นหาทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล เนื่องจากเอกชนซึ่งเป็นผู้ให้บริการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ดิจิทัลไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอก รวมถึงเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าถึงข้อมูลเพราะต้องการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของข้อมูลหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา จึงก่อให้เกิดปัญหาในการนำยึดหรืออายัดมาชำระหนี้ตามคำพิพากษตามบทบาทหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เป็นข้อมูลส่วนบุคคลและเป็นสิทธิในทางทรัพย์สินที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ การจะเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้ จึงต้องคำนึงถึงสิทธิ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. มัลลิกา พินิจจันทร์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสวรรค์ และรองศาสตราจารย์กำธร กำประเสริฐ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญให้ถูกละเมิดมากเกินไป จึงเป็นที่มาของปัญหาของ การบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลแยกเป็น 3 ปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการตรวจสอบและยึดสินทรัพย์ดิจิทัล

มาตรา 282 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดี ยึดทรัพย์สินหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ดิจิทัล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับไพรเวทคีย์และวอเลตอิเล็กทรอนิกส์นั้น ถ้าสินทรัพย์ดิจิทัลไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในเอกสารแต่ถูกบันทึกไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ กรณีนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้บัญญัติวิธีการเอาไว้โดยเฉพาะ ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับไพรเวทคีย์และวอเลตอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกบันทึกไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์จึงไม่ได้มีความชัดเจนว่าเป็นเอกสาร ซึ่งกรมบังคับคดีอยู่ภายใต้นิยามคำว่าหน่วยงานของรัฐนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดเมื่อไม่ได้มีกฎหมายได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดีไว้ในการยึดทรัพย์สินหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ดิจิทัล ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจต้องรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสีย

มาตรา 287 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้มีการกำหนดผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีซึ่งเมื่อพิจารณาถึงคำจำกัดความเรื่องผู้มีส่วนได้เสียแล้วนั้น พบว่าผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินการบังคับคดีจึงไม่จำกัดอยู่แค่เฉพาะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องในการขอการบังคับคดีไว้ จึงส่งผลกระทบต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีในการที่จะดำเนินการออกคำสั่งให้จัดการบังคับคดีไว้ชั่วคราว และเมื่อพิจารณาจากมาตรา 287 (5) ที่ว่า “บุคคลอื่นใดซึ่งต้องเสียหายเพราะเหตุแห่งการดำเนินการบังคับคดีนั้น” เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติเอาไว้อย่างกว้างเพื่อเปิดช่องให้บุคคลดังกล่าวเหล่านั้น สามารถจะใช้สิทธิทางศาลในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีได้ ซึ่งอาจมีการพิจารณาผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีคลาดเคลื่อน ไปจากความเป็นจริงได้อย่างในกรณีของผู้ให้บริการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ดิจิทัล (Exchange) ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ให้บริการอาจต้องเสียหายจากการตรวจค้นก็เพราะการกระทำตามอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีอาจพิจารณาได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียได้และส่งผลกระทบต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีในการที่จะดำเนินการออกคำสั่งให้จัดการบังคับคดีไว้ชั่วคราวเมื่อได้มีการยื่นคำร้องในการขอการบังคับคดีไว้ชั่วคราวจากผู้ให้บริการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ดิจิทัลจึงอาจเกิดความเสียหายต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะได้รับการชำระหนี้ตามคำพิพากษาล่าช้าได้

3. ปัญหาเกี่ยวกับการขายทอดตลาดสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้ทำการยึดหรืออายัดไว้

มาตรา 332 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การดำเนินการขายทอดตลาดสินทรัพย์ดิจิทัลเนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความผันผวนของราคาสูง การขายสินทรัพย์ดิจิทัลที่มีการยึดหรืออายัดจึงเกิดปัญหาว่าจะจัดการสินทรัพย์ดิจิทัลนั้นอย่างไร มิให้เป็นการเสียประโยชน์แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งขายสินทรัพย์ดิจิทัลโดยทันทีไม่ว่าจะเป็นการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นตามสมควรนั้นก็อาจจะเกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ถ้าขายโดยทันทีแต่ภายหลังสินทรัพย์ดิจิทัลนั้นมีราคาสูงขึ้น

นอกจากนี้หากเป็นการที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งกำหนดให้จำหน่ายโดยวิธีการอื่นใดที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเหมาะสมกับการขายสินทรัพย์ดิจิทัล อย่างไรก็ตาม กฎหมายของประเทศไทยมิได้มีการกำหนดวิธีการไว้โดยเฉพาะจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ได้รับการชำระหนี้้น้อยเกินกว่าที่ควรได้

จากการศึกษาปัญหาการบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการตรวจสอบและยึดสินทรัพย์ดิจิทัลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือมีบัญชี เอกสาร จดหมาย หรือวัตถุอื่นใดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอยู่ในสถานที่ใด ๆ ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาคบครองหรือครอบครองร่วมกับผู้อื่น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจค้นสถานที่ดังกล่าว ทั้งมีอำนาจตรวจสอบและยึดบัญชี เอกสาร จดหมาย หรือวัตถุอื่นใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาเพื่อตรวจสอบได้ และมีอำนาจกระทำการใด ๆ ตามที่จำเป็นเพื่อเปิดสถานที่ดังกล่าว รวมทั้งตู้รับรษณีย์ ตู้ หรือที่เก็บของอื่น ๆ” จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการตรวจสอบและยึดสินทรัพย์ดิจิทัลซึ่งเป็นวัตถุที่มีการบันทึกรวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 ดังนี้ “ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือมีบัญชี เอกสาร จดหมาย หรือวัตถุอื่นที่มีการบันทึกรวบรวม เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วยเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอยู่ในสถานที่ใด ๆ ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาคบครอง หรือครอบครองร่วมกับผู้อื่น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจค้นสถานที่ดังกล่าว ทั้งมีอำนาจตรวจสอบและยึดบัญชี เอกสาร จดหมาย หรือวัตถุอื่นที่มีการบันทึกรวบรวม เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาเพื่อตรวจสอบได้ และมีอำนาจกระทำการใด ๆ ตามที่จำเป็นเพื่อเปิดสถานที่ดังกล่าวรวมทั้งตู้รับรษณีย์ ตู้ หรือที่เก็บของอื่น ๆ”

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 287 บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี ได้แก่

- (1) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา และในกรณีที่มีการอายัดสิทธิเรียกร้องให้รวมถึงลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง ผู้ทรงสิทธิเรียกร้อง หรือผู้รับโอน สิทธิเรียกร้องนั้นด้วย
- (2) บุคคลผู้มีทรัพย์สินหรือได้จดทะเบียนสิทธิของตนเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถูกบังคับคดี
- (3) บุคคลซึ่งได้ยื่นคำร้องขอตามมาตรา 323 มาตรา 324 มาตรา 326 และมาตรา 329 เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องที่ถูกบังคับคดี
- (4) บุคคลผู้เป็นเจ้าของรวมหรือบุคคลผู้มีบุริมสิทธิ สิทธิยัดหน่วง หรือสิทธิอื่นตามมาตรา 322 เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องที่ถูกบังคับคดี
- (5) บุคคลอื่นใดซึ่งต้องเสียหายเพราะเหตุแห่งการดำเนินการบังคับคดีนั้น”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 287 (5) ดังนี้ “บุคคลอื่นใดซึ่งต้องเสียหายเพราะเหตุแห่งการดำเนินการบังคับคดีนั้น ยกเว้น เป็นการกระทำตามอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการขายทอดตลาดสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้ทำการยึดหรืออายัดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 332 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องที่จะขายหรือจำหน่ายมีสภาพเป็นของสดของเสียได้ หรือถ้าห่วงโซ่ห่วงโซ่จะเป็นการเสี่ยงความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนแห่งค่าของทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องนั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายหรือจำหน่ายได้ทันทีโดยวิธีขายทอดตลาดหรือวิธีอื่นที่สมควร

ในกรณีที่การขายหรือจำหน่ายทรัพย์สินที่ถูกยึดหรือที่ได้มีการส่งมอบตามคำสั่งอายัดกระทำได้โดยยาก หรือการขายหรือจำหน่ายสิทธิเรียกร้องนั้นกระทำได้โดยยากเนื่องจากการชำระหนี้จำเป็นต้องอาศัยการชำระหนี้ตอบแทนหรือด้วยเหตุอื่นใด และการบังคับคดีอาจล่าช้าเป็นการเสียหายแก่คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรหรือคู่ความหรือบุคคล เช่นว่านั้นร้องขอ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีคำสั่งกำหนดให้จำหน่ายโดยวิธีการอื่นใดที่สมควรก็ได้ ทั้งนี้ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีอาจคัดค้านคำสั่งหรือการดำเนินการของเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยยื่นคำร้องต่อศาลภายในสองวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำสั่งหรือการดำเนินการนั้น คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไข ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 332 โดยเพิ่มเติมวรรค 2 ดังนี้ “ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นสินทรัพย์ดิจิทัลที่จะขายหรือจำหน่ายมีความผันผวนของราคาที่สูงและรวดเร็ว การบังคับคดีอาจล่าช้าเป็นการเสียหายแก่คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย ให้พนักงานบังคับคดีขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีการขายทอดตลาดแบบปิด”

เอกสารอ้างอิง

กรมบังคับคดี. คู่มือติดต่อราชการกรมบังคับคดี. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย, 2563.

ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี การบังคับคดีตาม
คำพิพากษาหรือคำสั่ง. สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์การใหญ่, 2563.

ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการศึกษาเรื่องการบังคับคดี
กับสินทรัพย์ดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม, 2561.

เอื้อน บุนแก้ว. การบังคับคดีแพ่ง (Civil Execution). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรุงสยาม-
พับลิชชิง, 2560.